

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Horváthné Angyal Boglárka

**A nemzetközi segélyezés mint globális közjószág:
civil szervezetek Afganisztánban**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Benczes István, Dr. habil.
egyetemi docens

Nemzetközi Tanulmányok Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Horváthné Angyal Boglárka

A nemzetközi segélyezés mint globális közjószág:

civil szervezetek Afganisztánban

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Benczes István, Dr. habil.

egyetemi docens

© Horváthné Angyal Boglárka

Tartalomjegyzék

1. A téma megjelölése és indoklása	4
2. Felhasznált módszerek.....	5
3. Eredmények.....	7
<i>3.1. A segélyezés közjószág-jellege</i>	<i>7</i>
<i>3.2. A civil szervezetek hozzájárulása a segélyezés mint globális közjószág előállításához</i>	<i>11</i>
<i>3.3. A modell működése Afganisztánban</i>	<i>15</i>
5. Fontosabb hivatkozások	20
6. Saját publikációk jegyzéke	28

1. A téma megjelölése és indoklása

A disszertáció azt vizsgálja, hogy a nemzetközi segélyezési rendszer egyes hiányosságait – elsősorban a segélyek mennyiségének elmaradását a kívánatos szinttől – magyarázza-e a szerző hipotézise, mely szerint a nemzetközi segélyezés számos vonásában globális közjószágnak tekinthető.

A nemzetközi segélyezés a második világháború után a nemzetközi rendszer releváns elemévé és az államok közötti kapcsolat egyik fontos megnyilvánulásává vált. Lényege, hogy két szereplő között olyan forrásátadás történik, amelyet a donor (legalább részben) azzal a céllal irányít – önkéntes módon – egy másik országba, hogy annak fejlődését, jólétét előmozdítsa. A nemzetközi segélyezés mintegy fél évszázados gyakorlata során jelentős összegek áramlottak a fejlődő országokba. Az 1990-es években bekövetkezett egy átmeneti visszaesés, de az ezredforduló óta újra jelentősen megnöttek a segélyezésre fordított összegek és megnőtt a nemzetközi segélyezésre mint szakpolitikára fordított figyelem is. Ezzel összefüggésben egyre inkább előtérbe került a segélyezés biztonságpolitikai aspektusa és ezáltal átalakult a segélyezési rezsím motivációrendszere. A segélyezők indíttatásának változása szükségessé teszi, hogy egy alternatív megközelítést alkalmazzunk a segélyezés jelenségének vizsgálatában. A disszertáció erre tesz kísérletet: egy a mikroökonómiában közismert fogalmat, a közjószágot, illetve annak keresletét, kínálatát érintő tényezőket vonatkoztatja a segélyezésre. Közjavaknak azokat a javakat nevezzük, amelyek nem adagolhatóak, vagy amelyeknek az adagolása nem tanácsos, nem célszerű. (Stiglitz 2000: 143) Ez azt eredményezi, hogy a közjavak kínálata egy szabadpiaci modellben elégtelen lesz, illetve hogy a közjavak fogyasztói hajlamosak lesznek az ún. potyautas magatartásra. A disszertációban ezzel magyarázzuk a nemzetközi segélyezési rendszer egyes hiányosságait.

2. Felhasznált módszerek

A nemzetközi segélyezés jelenségét alapvetően politikai, vagy nemzetközi politikai gazdaságtani megközelítésben szokták vizsgálni. Az értekezés ezek mellett egy új perspektívát szeretne nyitni annak érdekében, hogy a nemzetközi segélyezési rendszer egyes hiányosságaira jobban rá tudjunk mutatni, illetve meg tudjuk vizsgálni, hogy vannak-e olyan eszközök vagy szereplők, amelyek a hiányosságokat ki tudják küszöbölni.

Ezt az elemzési keretet felhasználva megvizsgáljuk, hogy a javak megkülönböztetése magánjavak és közjavak szerint alkalmazható-e a nemzetközi segélyezésre is. Ahhoz, hogy pontos képet kaphassunk a nemzetközi segélyezés problémáiról, az értekezés először összegzi a nemzetközi segélyezés irodalmát, feltérképezi a nemzetközi segélyezés általános jellemzőit, definiálja a nemzetközi segélyezés fogalmát és meghatározza a fejlesztésben betöltött szerepét. Ezután áttekinti a segélyezés kialakulásának történetét és a rá ható trendeket. A segélyezés formáinak és szereplőinek bemutatása után összefoglaljuk a szakirodalom álláspontját a segélyek hatásmechanizmusáról és hatékonyságáról, különös tekintettel a sérülékeny államokra. A disszertáció témája szempontjából legrelevánsabb kérdést is itt elemezzük, mégpedig a segélyezést mint politikai eszközt és elsősorban annak motivációit. A motivációkon keresztül közelítjük meg ugyanis a donoroknak a segélyezésből származó hasznát.

Ez a kérdéskör elvezet a dolgozat egyik fő kérdésfeltevéséhez, mégpedig ahhoz, hogy mennyiben tekinthető a segélyezés valóban globális közjóságnak. A közjavak és magánjavak fogalmának tisztázása után kibővítjük az elemzési keretet a globális közjavakra, majd elkülönítjük a segélyezés kétféle fogyasztói csoportját: a segélyezőket és a segélyezetteket. Megvizsgáljuk, hogy a kétféle csoport számára hogyan jelenik meg a segélyezés, illetve hogy ennek milyen implikációi vannak a segélyezési rendszerre nézve.

Az ily módon felállított modellt az afganisztáni segélyezésen mint esettanulmányon keresztül vizsgáljuk meg. Afganisztán azért alkalmas a hipotézis vizsgálatára, mert az államépítés – annak segélyezési vonzata mellett – elsősorban biztonságpolitikai indítékokra vezethető vissza a donorok részéről és mert az afgán állam stabilitása globális biztonságpolitikai érdekek tekinthető.

Afganisztán az elmúlt egy évtizedben jelentős mennyiségű segélyt kapott, ami nem értelmezhető annak politikai és katonai kontextusa nélkül. Éppen ezért az ország problémáinak felvázolásával megteremtjük annak a lehetőségét, hogy ennek az államnak a példáján elemezzük hipotéziseinket. Mindezek fényében elemezni tudjuk az afganisztáni segélyezés jelenségét és mozgatórugóit, valamint a segélyezés hatását a biztonsági helyzetre és szerepét az államépítésben és békeépítésben. Megvizsgáljuk, hogy Afganisztán modern

kori történetében milyen szerepet játszott a segély, illetve hogy a jelenlegi körülmények között mennyiben járul hozzá a biztonság megteremtéséhez. A fejezet végén az afganisztáni biztonságot mint globális közjóságot tudjuk konceptualizálni, amelynek előállításához szükséges eszköz a szintén globális közjóságnak tekinthető segélyezés.

A disszertáció fő hipotézise, mely szerint globális közjóság a segélyezés, magyarázatot ad arra, hogy a segélyek mennyisége elmarad az összes szereplő – még a donorok által is – szükségesnek ítélt szinttől. A disszertáció második fő hipotézise arról szól, hogy léteznek-e olyan szereplők, amelyek ezt a hiányt – a közjavak piaci kudarcát – ki tudják küszöbölni globális szinten. Mivel nincs olyan globális kormányzat amely elő tudná állítani a kívánatos mennyiségű globális közjavakat, felmerül a kérdés, hogy a civil szervezetek – akik állam alatti szinten az állampolgárok önkéntes hozzájárulása révén jelentős mértékben növelik a közjavak kínálatát, képesek-e erre globális szinten is.

Kérdésünk tehát az, hogy a nemzetközi segélyezéssel foglalkozó civil szervezetek képesek-e növelni a nemzetközi segélyezés mint globális közjóság mennyiségét (vagy minőségét). Ennek eldöntéséhez segítségül hívjuk a nonprofit szakirodalmat, amelynek egy része kifejezetten azzal magyarázza a civil szervezetek megalakulását, hogy azok a közjavak elégtelen kínálatának betöltésére jönnek létre. Megvizsgáljuk a civil szervezetek szerepét a nemzetközi kapcsolatokban és kifejezetten a segélyezésben, illetve megkeressük azokat a kapcsolódási pontokat, amelyek révén képessé válhatnak a segélyezés mint globális közjóság előállítására, illetve annak mennyiségének és minőségének növelésére. Az afganisztáni esettanulmány részeként felmérjük azt is, hogy az országban végzett segélyezésben milyen szerepet játszanak a civil szervezetek. Végül a dolgot felismeréseit szintetizálva azt vizsgáljuk, hogy Afganisztán esetében mennyiben nyújtanak a nemzetközi civil szervezetek megoldást a segélyezés közjóság-jellegéből fakadó problémákra, azaz képesek-e a nem kormányzati szervezetek betölteni a segélyezés mint közjóság előállításának feladatát. Konkrét példaként az egészségügy területén végzett segélyezést elemezzük, felvázolva a Magyarország mint donor által végzett segélyezést, valamint az egészségügyre koncentrááló egyik magyar segélyszervezet – a Baptista Szeretetszolgálat – afganisztáni tapasztalatait.

3. Eredmények

3.1. A segélyezés közjóság-jellege

Az értekezés megközelítésében a segélyezésnek kétféle fogyasztói csoportja van. Egyaránt fogyasztják a segélyezést – konkrétan a segélyprojekteket, illetve az azok kapcsán átadott anyagi vagy szellemi értékeket – a segélyezettek, valamint azok a donorok, akik a segélyezés révén elért eredményeket fogyasztják és ezért a saját segélyeikkel, azaz az átadott anyagi eszközökkel fizetnek. A kétféle fogyasztói csoport esetében teljesen másként viselkedik a segélyezés. Nem nehéz belátni, hogy a célcsoportok számára magánjóság a segély. Az adott segélyezett csoport (legyen az egy egyén, egy falu, vagy akár egy ország) rivalizál a többi potenciális célcsoporttal és a segélyezés hasznaiból is jelentős mértékben kizárható, még akkor is, ha figyelembe vesszük az esetlegesen létrejövő pozitív externáliákat.

A donorok – tágabb értelemben az egész nemzetközi közösség – számára ezzel ellentétben lehet közjóság a segélyezés, mégpedig azért, mert definíciójából adódóan arra irányul, hogy előmozdítsa a kívánt gazdasági és társadalmi fejlődést és jólétet egy adott országban. Az értekezés a segélyezés egyes elkülöníthető motiváció-csoportjai – gazdasági és kereskedelmi célok, külpolitikai és biztonságpolitikai célok, valamint eszmei, ideológiai megfontolások – esetében megvizsgálja, hogy mennyiben vannak jelen a segélyezés közjóság-vonásai.

A gazdasági célok esetében vegyes a kép. A donorország pozíciószerezésre, saját exportjának növelésére használhatja a segélyeket, s ebből közvetlen módon nem származik haszon más államok számára, hiszen azok kizárhatóak a haszon élvezetéből. Kisebb mértékben viszont, indirekt módon részesülhetnek a donorország gazdasági pozíciószerezésének előnyeiből, ugyanis ha ennek az országnak nő a jövedelme, akkor (a jövedelemrugalmasságának függvényében) nő az importja is, ami más országok számára exportlehetőséget biztosít (vö. Szentes 2005: 304). Amennyiben a célország gazdasági teljesítménye javul a segélyek hatására, az ebből eredő hasznot szintén minden ország élvezi, hiszen nő a piac mérete és így más államok is haszonhoz juthatnak (nincs kizárhatóság, nincs rivalizálás). Az esetleges államcsőd elkerülése, a hiteltörlesztő képesség fenntartása (amelyekhez a segélyek bizonyos formái hozzájárulhatnak) ugyanígy globális közjóságnak számítanak.

A biztonságpolitikai érdekekre még inkább jellemző, hogy azok megvalósulása egyfajta globális közjóság és ez egyaránt vonatkozik a „kemény” és a „puha” biztonsági kérdésekre. A segélyezés fontos célja, hogy fenntartsa, vagy épp kialakítsa az adott régió politikai, katonai stabilitását. Ez egyértelműen jóval nagyobb hasznosságot jelent a térségbeli államoknak, mint a földrajzilag távolabb eső országok számára. Abból a szempontból viszont

globális közjóságnak tekinthető a segélyezés, hogy egyik deklarált célja és hatékonyságának fokmérője, hogy egyes globális problémák megoldásában mennyiben sikeres. Ilyen globális problémának tekinthető a környezetrombolás, az ellenőrizetlen és tömeges migráció, egyes járványok kialakulása és elterjedése, a szervezett bűnözés, a terrorizmus (vö. Jayaraman – Kanbur 1999, Kanbur 2001). Ezek megoldása, de legalábbis mérséklése minden állam közös érdeke, s annak élvezetéből senki nem zárható ki.

A külpolitikai érdekek segélyeken keresztül történő érvényesítése ezzel ellentétben inkább magánjóság jellegű a donorállam számára, hiszen kizárhatóak belőle más államok. Ő az, aki profitál abból, hogy politikai befolyást nyer a partnerországban és saját stratégiai céljainak érvényesítése céljából esetleges támogatót szerez (pl. szavazatot nemzetközi szervezetben), valamint általa preferált csoportokat (etnikumokat, vallási közösségeket), ügyeket (politikai mozgalmakat) tud támogatni az adott célországban (Smillie – Minear 2003: 6). További, bár jelentőségében kisebb haszon számára, hogy növelheti presztízsét a nemzetközi donorközösség körében. A nemzetközi segélyezési rendszer azon normái, amelyek a segélyek összegének minél magasabb szintjét szorgalmazzák (Millenniumi Fejlesztési Célok, 0,7%-os GDP-arányos cél, az Európai Unió saját célarányai), valamint az egyes donorok segélyeinek minőségét vizsgáló statisztikák, jelentések (részben az OECD, DAC, a UNDP, részben civil kezdeményezések részéről) lehetővé teszik a donorok számára, hogy nagy mennyiségű, illetve jó minőségű segélyek nyújtása esetén kedvező színben tűnjenek fel különböző fórumokon. Mikroökonómiai szempontból ez a fogyasztóknál jelentkező ún. demonstrációs hatással vonható párhuzamba. Demonstrációs hatásról akkor beszélhetünk, ha mások fogyasztása késztet valakit egy adott jószág megvásárlására. A segélyezés esetében ugyanígy felléphet egyfajta utánzási szándék.

A segélyezéshez kapcsolódó eszmei-ideológiai célok vizsgálatánál a legkevésbé egyértelmű az eredmény. A realista felfogás szerint csak akkor nyújt egy donor segélyt, ha az valamilyen módon az ő érdekeit szolgálja. A fentiekén kívül ilyen érdek lehet a saját ideológiájának terjesztése, amely végső soron hasznot húz a donor számára – ez nem tekinthető közjóságnak, legfeljebb egy adott csoport számára megnyilvánuló klubjóságnak. A segélyezéssel foglalkozó szakirodalom liberális irányzata szerint azonban létezik önös érdekektől mentes segélyezés (vö. pl. Lumsdaine 1993), amelyet humanitárius, illetve szolidaritási megfontolások motiválnak. Ezt igazolja, hogy a hagyományosan jelentős összegeket áldozó donorországok lakossága jelentős mértékben támogatja a humanitárius megfontolások alapján történő segélyezést (vö. Smillie – Minear 2003: 12). Különösen igaz ez a sürgősségi segélyezésre. A humanitárius szempontok érvényesülése, a szegénység, az emberi szenvedés csökkentése globális közjóságnak tekinthető, hiszen az – legalábbis ha

osztjuk a liberális felfogást – az emberi mivoltunkból fakadóan mindannyiunk, ill. minden állam közös érdeke.

Ez alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a segélyezésből számos olyan haszon adódik, amelyből nem zárhatóak ki azok az országok, amelyek nem nyújtanak segélyt, és ezekben az esetekben a rivalizálás sem jelentkezik a fogyasztásban. Ez a jelenség azóta erősödött fel, mióta a segélyezés motivációi közül a biztonsági tényezők kerültek előtérbe. Azelőtt több, inkább magánjóság-jellegű hasznot reméltek a segélyezéstől, jobban domináltak a partikuláris gazdasági érdekek, illetve a hidegháborús külpolitikai logika. A segélyezés „biztonságiasulása” azonban még inkább eltolta a segélyezést a globális közjavak felé. A nemzetközi rendszer stabilitásából – amelyet a segélyek révén próbálnak erősíteni – nem zárható ki senki mint fogyasztó. A rivalizálás hiányát viszont az is mutatja, hogy nem jellemző, hogy a donorok egymásra licitálva törekednének a segélyeik összegének növelésére.

A segélyezés közjóság-jellegét árnyalja, ha különbséget teszünk a célként szolgáló globális közjavak (final global public goods) és a köztes globális közjavak (intermediate global public goods) között. (Kaul et al 1999: 13) Míg célként inkább a nemzetközi békét és biztonságot, valamint a javak méltányos eloszlását tekinthetjük globális közjóságnak, eszköz-jellegű, köztes közjóság lehet a nemzetközi segélyezés, amennyiben az előbbi két célt szolgálja.

Többféle következménye van annak, hogy a segélyek különbözőképpen viselkednek a kétféle fogyasztói csoport számára. Mivel a recipiensek számára magánjóság a segély, ezért az iránta való kereslet elvileg a nulla árhoz fog igazodni. Ezt valamennyire árnyalja, hogy a segélyek egy része kedvezményes, de visszafizetendő kölcsön, illetve hogy egyes esetekben jelentős kondíciókat szabnak a támogatás feltételéül, valamint hogy a segélyezés adminisztrációs terhet is ró a célországra. Mégis láthatjuk, hogy a segélyek iránti kereslet jóval nagyobb mint a rendelkezésre álló összeg.

További probléma, hogy mivel a fogyasztók (a segélyezettek) nem a termék árát fizetik ki, nem tükröződik jól a preferenciájuk, nem derül ki a rezervációs árak, azaz hogy mennyi egyéb termékről hajlandóak lemondani az adott segélyprogram/-projekt érdekében. Így nem piaci mechanizmusok allokálják a segélyeket, hanem politikai–bürokratikus döntések eredménye, hogy ki milyen mértékben fogyaszthatja őket. Ez vonatkozik az egyes államok közötti allokációra, de azon belül a célcsoportokra, a térségek, közösségek, háztartások közötti elosztásra is.

A segélyek ingyenes mivoltából adódó torzító hatás éppen abban áll, hogy nem pénzeszközökkel válhat valaki fogyasztóvá, hanem akkor, ha valamilyen módon meg tudja győzni a donort, hogy érdemes őt támogatásban részesíteni. A recipiens a donor érdekeire apellálva politikai vagy gazdasági alkukat köthet a segélyek megszerzése érdekében. A

rászorultság demonstrálása is egy módszer a támogatás megszerzésére. Így nem a hatékonyság, hanem a donorok érdekei, a szereplők közötti játszmák, illetve a recipiens alkuereje határozzák meg az allokációt.

A donorok számára is jelentős implikációi vannak a segélyezés közjóság-jellegének, hiszen a közjavak általános problémája egyértelműen megjelenik az ő esetükben. A közgazdaságtan főárama régóta számol a potyautas magatartással mint piaci kudarcral. A globális közjavakra általánosságban is fokozottan jellemző az alulkínálat. Mivel a fogyasztói csoport jellege rendkívül összetett, száma pedig igen nagy – gyakran milliárdos nagyságrendű – a koordinációs problémák fokozottan jelentkeznek. Amíg nemzeti szinten az állam szünteti meg a fennálló piaci elégtelenséget a közjavak előállításával, nemzetközi szinten egy globális kormányzat hiánya miatt ez nem valósulhat meg. Ezt az űrt részlegesen az ún. nemzetközi rezsimek töltik be (pl. pénzügyi, kereskedelmi, segélyezési rezsimek stb.). A nemzetközi segélyezési rezsimek törekszik a jobb koordináció megvalósítására és az alulkínálatból fakadó hátrányok tompítására: ezt szolgálják a Millenniumi Fejlesztési Célok, az újabb és újabb GDP-arányos segélyezési célarányok, az OECD DAC által az egyes országok segélyezéséről készített felmérések (ún. peer review-k).

A donorok számára a fentiekén kívül azt implikálja a segélyek közjóság-jellege, hogy azok kínálatát nem piaci mechanizmusok koordinálják, mint ahogyan az a hagyományos piacokon magánjavak esetében történik. Mivel a nemzetközi fejlesztési rendszer kifejezetten decentralizált, a szereplők száma igen jelentős, így a politikai–bürokratikus koordinációs eszközök sem tudnak működni. A koordináció hiányát, gyengeségét számos szerző említi mint a segélyek hatékonyságának csökkentőjét (pl. van de Walle 2001, Smillie – Minear 2003). Vannak olyan törekvések, amelyek a politikai–bürokratikus koordinációt erősítenék, ezzel valamelyest csökkentve a rendszer decentralizáltságát. Tulajdonképpen ez a szerepe az OECD DAC-nak, illetve a humanitárius segélyezés területén erre hivatott a Good Humanitarian Donorship kezdeményezés. Más elképzelések szerint a piaci koordinációt kellene erősíteni további decentralizálással és piaci eszközök bevezetésével (Easterly 2002).

A segélyezés közjóság-jellege azóta lett meghatározó, mióta előtérbe kerültek a donorok biztonsági motivációi. Ezzel párhuzamosan megemelkedett a segélyek mennyisége (ld. az értekezés 1.3.2. fejezete), amit háromféleképpen magyarázhatunk. A donorok vagy felismerték a segélyezés közjóság-mivoltát és önként csökkentették a potyautas magatartásukat – ez a közjavak elméletének és az eddigi tapasztalatnak ellentmondana –, vagy megnövekedett az egyéni haszon is, amelyet a donorok internalizálni tudnak, és ezért nőtt a kínálat, vagy pedig sikeresek voltak az olyan alternatív mechanizmusok, amelyek a potyautas magatartást hivatottak csökkenteni. Ez utóbbira a multilaterális segélyek arányának a növekedése lehet példa: ha nem kifejezetten bilaterális, hanem globális érdekek mentén folyik

a segélyezés, egyfajta államok feletti, kínálatot teremtő hatóság jöhet létre. Ez ahhoz hasonlít, mint amikor az állam alatti szinten a közjavak elégtelen kínálatát éppen az állam hivatott kompenzálni.

A segélyek tehát más arcukat mutatják a recipiensek és a donorok felé: míg előbbieket számára magánjavakként jelennek meg, utóbbiak esetében sok szempontból megközelítik a globális közjószág, illetve az államon belüli közjószág fogalmát. A közjavak esetében általánosságban is jelentkező problémákat, az alulkínálatot és a potyautas magatartást jelen esetben fokozza az a tény, hogy a segélyek iránti kereslet (a definíció szerinti) kedvezményes feltételek miatt irreálisan nagy.

3.2. A civil szervezetek hozzájárulása a segélyezés mint globális közjószág előállításához

A civil szervezetek térnyerése nemcsak a nemzetközi rendszer egészének a szintjén, hanem a segélyezés területén is nyomon követhető. Maga a segélyezési rendszer is a második világháború utáni időszak terméke, és ebbe a rendszerbe aránylag hamar beágyazódtak a civil szervezetek. A humanitárius vagy fejlesztési civil szervezetek több rétegét ölelik fel a segélyezéssel kapcsolatos tevékenységeknek. Elsősorban a végrehajtás, kivitelezés a feladatuk, emellett pedig a magánadományok gyűjtése és a források mobilizálása a fő profiljuk. Fontos szerepet játszanak a közvélemény mobilizálásában, a lakosság tájékoztatásában, ezáltal pedig a politikai nyomásgyakorlás is a tevékenységi körük része lesz. A menedzsment feladata, hogy ezek mellett kiépítse a szervezet identitását, fenntartsa a kapacitását a projektek közötti időben és előteremtse az adminisztratív kiadások fedezésére szolgáló eszközöket.

Két tényező segítette kifejezetten a humanitárius és fejlesztési segélyezési téren tevékenykedő civil szervezetek térnyerését. Az egyik az, hogy egy piaci rést töltöttek be: a nagy donorállamok ráuntak arra, hogy a célországok megkérdőjelezhető hatékonyságú kormányait támogassák, az ENSZ-család operatív kapacitását nem kívánták bővíteni, saját apparátusokat pedig szinten nem szerették volna tovább növelni, így az NGO-kban találták meg a segélyprojektek végrehajtóit. Ez tulajdonképpen annak jele, hogy a kívánatos közjószág előállítására egy államon kívüli szereplőt találtak. A másik ok a célcsoportok bevonásának a szándéka: mivel a civil szervezetek általában szorosabb kapcsolatot ápolnak a helyi szervezetekkel, illetve magukkal a célcsoportokkal, jó eszközök lehetnek a cél elérésében. Az 1970-es években végbement egy orientációváltás a segélyezési rendszerben: az alapvető emberi szükségletek betöltése került előtérbe a nagy infrastrukturális fejlesztések helyett. Ez együtt járt azzal, hogy periferiális területeken élő csoportokat céloztak meg kisléptékű projektekkel. A donorországok segélyügynökségeinek általában nem volt meg a kapacitása ahhoz, hogy decentralizáltan működjön: a segélyezettekkel együttműködve több

kis projektet hajtson végre a fővárosoktól távol eső területeken. A nem kormányzati szervezetek erre a problémára megoldást jelentettek. Később további hangsúlyeltolódás következett be az NGO-k irányába: a Thatcher, ill. Reagan nevével fémjelzett konzervatív fordulat nemcsak a hazai jóléti szolgáltatásokat kívánta a magánszektor felé terelni, hanem a nemzetközi segélyezésben is nagyobb szerepet szánt a nem kormányzati szervezeteknek. (Ahmed – Potter 2006)

Ezek az indokok magyarázzák a két jelentős ugrást a segélyszervezetek finanszírozásában, melyeket az 1980-as és 1990-es években figyelhettünk meg: egyrészt a helyi társadalommal való szorosabb kapcsolat ápolása és az ebből fakadó hatékonyságnövekedés, másrészt pedig a helyi civil társadalom erősítése és ezáltal a demokratikus normák terjesztése. Az NGO-k által eljuttatott (magán- és kormányzati) támogatások összege becslések szerint 1970 és 1990 között évi egymilliárd dollárról hétmilliárd dollárra nőtt. (Ahmed – Potter 2006: 104)

A civil szervezetek globális szerepvállalása párhuzamba állítható az állam alatti szinten végzett tevékenységükkel. Általánosságban feltételezhető, hogy egy adott állam annyi segélyt nyújt, amennyit az állampolgárok kívánatosnak tartanak. A közösségi döntések (public choice) elmélete kimondja, hogy egy demokratikus berendezkedésű (többségi szavazást alkalmazó) politikai közösség olyan mennyiségben állít elő közjavakat, amely a medián szavazó preferenciáinak felel meg (Stiglitz 2000). Ebből a modellből az következik, hogy aki a medián szavazónál nagyobb mennyiségű közjóságot tart kívánatosnak (több magánjóságról hajlandó lemondani annak érdekében), az valamilyen más módon próbálja növelni a közjavak előállítását. Ez az oka általánosságban is a nem kormányzati szervezetek létrejöttének (vö. Weisbrod 1977).

A segélyezés kérdéskörére alkalmazva ez azt jelenti, hogy azon magánszemélyek, akik nincsenek megelégedve a (saját országuk által nyújtott) nemzetközi segélyek mennyiségével, többletforrásokat, azaz adományokat fordítanak segélyezésre – ezeket pedig jellemző módon nem kormányzati szervezeteken keresztül juttatják el a recipiensekhez. A segélyszervezetek létrejöttét éppen az indokolja, hogy az intézményi donorok által végzett segélyezés nem optimális mértékű és a lakosság egy része ennél több közjóságot – magasabb szintű segélyezést – várna el. Számukra jelent lehetőséget az NGO-k létrejötte, mert adományaikkal nagyobb mértékű segélyezést vásárolhatnak. Ez – legalábbis a modell keretei között – csökkenti a szuboptimális kínálatból származó problémákat.

A segélyszervezetek hozzájárulását a nemzetközi segélyezéshez három tényezőre oszthatjuk. Ide tartozik a forrásteremtés, az érdekképviselés és a segélyezés minőségének növelése a civil szervezetek komparatív előnyei révén.

Gyakorlatilag minden segélyszervezet végez forrásteremtő tevékenységet, hiszen az adománygyűjtés központi kérdés legtöbbjük számára. Ha a segélyezést közjóságnak tekintjük, azt látjuk, hogy a segélyszervezetek azáltal, hogy megteremtik a saját tevékenységükhöz szükséges forrásokat és végrehajtják a projektjeiket, hozzájárulnak a közjóság előállításához. Ezzel pedig növelik a közjavak kínálatát, tompítják az alulkínálatból fakadó piaci kudarcot. A lakosság részéről a jótékonyaságból fakadó jó érzés, a segítségnyújtás öröme lehet a motiváció. Sokan erkölcsi kötelességüknek érzik, hogy segítsenek bajba jutott embertársaikon. Ha pedig a civil szervezetek összegyűjtik és célba juttatják ezeket az adományokat, ezzel növelik a segélyezés mint közjóság kínálatát.

A Hudson Institute Center for Global Prosperity (CGP) kísérletet tesz, hogy a főbb donorországokból érkező magánadományokat felmérje. A CGP által végzett felmérés szerint a magánadományok összege 2011-ben megközelítette az 56 milliárd dollárt. Ez jóval több, mint egyharmada a hivatalos fejlesztési segélyeknek. (Hudson Institute 2012: 8-13) Habár a magánadományok összege – egy-egy kiemelkedő válsághoz kötődő hullámmástól eltekintve – növekvő tendenciát mutat, a hivatalos segélyek aránya növekszik a segélyszervezetek költségvetésében. Ez egyrészt azt jelzi, hogy a hivatalos donorok számára előtérbe került a civil szervezetek által végrehajtott segélyezés, másrészt viszont annak is jó mutatója, hogy a magánszférából való forrásteremtésnek korlátai vannak – a magánszféra is csak korlátozott mértékben hajlandó a magasabb szintű segélyezésért fizetni, ez pedig jellemző módon akkor teljesül, ha valamilyen akut válsággal találkoznak az adakozók.

Habár nincs egyértelmű adatunk arra vonatkozóan, hogy a magánszféra adományainak mekkora része folyik be közvetlenül az NGO-k forrásteremtő tevékenysége révén, okkal feltételezhetjük viszont, hogy ez az arány jelentős. Ez alapján tehát azt állíthatjuk, hogy releváns a segélyszervezetek forrásteremtő tevékenysége. Ebből az következik, hogy a segélyezés céljaira rendelkezésre álló összegek növelésével csökkentik az alulkínálatból fakadó problémákat.

Az NGO-k egy további jelentős szerepe az érdekképviselet, a lobbizás, az egyes válságok napirenden tartása. Modellünk keretei között ez úgy értelmezhető, hogy az érdekképviseleti tevékenység révén próbálják csökkenteni a donorok potyautas magatartását, azaz elérni, hogy a donorok magasabb szintű (nagyobb mennyiségű és jobb minőségű) segélyezést folytassanak. Csak kevés NGO bír akkora befolyással, hogy önállóan jelentős érdekképviseleti tevékenységet tudjon folytatni. A disszertációban röviden ismertetett NGO platformoknak éppen ezért nemcsak a koordináció a feladata, hanem az érdekképviselet is. A helyi platformok mellett a külföldi hálózatoknak is jelentős szerepe lehet abban, hogy saját kormányaikkal szemben képviseljék azokat az érdekeket, amelyeket sajátos tevékenységük révén megtapasztalnak.

Összegezve tehát megállapíthatjuk, hogy inkább a segélyek minőségi javulásában értek el eredményeket a segélyszervezetek, mint a potyautas magatartás csökkentésében. Globális szinten vannak arra példák, hogy a segélyszervezetek révén került egy-egy kérdéskör napirendre: ezek általában az elfeledett, kevés médiafigyelmet kapó válságok.

A forrásteremtésen és az érdekképviseleten túl is vannak olyan mozzanatok az NGO-k működésében, szerepvállalásában, amelyek kedvezően hatnak a segélyek mennyiségére, minőségére. A kérdés, hogy hatékonyabb-e valamilyen szempontból a civil szervezetek által végzett segélyezés?

Komplex humanitárius válságok esetén – mint amilyenek az afganisztáni is tekinthető – több feladata is van a segélyszervezeteknek. Egyrészt végrehajtóként tevékenykednek – és ebben aránylag jól definiált a munkamegosztásuk az ENSZ szakosított szerveivel és egyéb szervezeteivel –, másrészt információforrásként működnek, mert sok esetben már hamarabb jelen vannak és hosszabb ideig a helyszínen maradnak, mint egyéb nemzetközi szereplők. Harmadrészt pedig az is az NGO-k feladatai közé tartozik, hogy részt vegyenek a békeépítésben. A szűken értelmezett békefenntartás mellett (ld. az értekezés 2.3.6. fejezete) a békés társadalom felépítéséhez olyan feladatok is tartoznak, amelyekre a fegyveres erők általában nem képesek. Ide tartozik a választások felügyelete, a konfliktusok megoldása és a közvetítés, valamint a civil társadalom erősítése, a helyi civil kezdeményezések támogatása. Az NGO-k – semleges mivoltukból fakadóan – alkalmasak erre a feladatra. (Ahmed – Potter 2006: 170-173)

Ezeken túl van néhány előnye a civil szervezeteken keresztül végzett segélyezésnek. A civil szolidaritásnak történelmi hagyományai vannak. A civil szervezetek által végzett mikroszintű segélyezés révén közvetlenebb kapcsolat alakul ki a célcsoportokkal, így célzottabbá és hatékonyabbá válhat a segélyezés. A célcsoportokkal való közvetlen kapcsolat ugyanis azt jelenti, hogy megbízható szükségletfelmérést tud végezni a segélyszervezet és a projekt tervezésébe, végrehajtásába és értékelésébe is be tudja vonni az érintetteket.

Az NGO-k által végzett segélyezési tevékenység sok esetben hozzájárul a helyi civil társadalom építéséhez, mert sokszor helyi civil szervezetekkel partnerségben valósulnak meg a segélyprojektek. A civil szféra megerősítése, kapacitásainak építése kifejezetten célja lehet az NGO-k által végrehajtott projekteknek.

Főleg a kisebb segélyszervezetek esetében érvényes, hogy kevésbé bürokratizált módon, gyakran informális működési mechanizmusok mentén működnek. A nagyobb segélyszervezetek méretükből adódóan több formális elemet igényelnek, de sok állami szervezetnél így is rugalmasabbak. A rugalmasságból fakadóan pedig gyors reakcióra képesek. Nem véletlen tehát, hogy a civil szervezetek szoktak elsőként megjeleníteni egy-egy humanitárius válság esetén.

Egy NGO számára – sokkal inkább, mint egy állami donor számára – adott a lehetőség, hogy akár földrajzi értelemben, akár egy szektorra, vagy a célcsoportok egy-egy típusára specializálódjon. Ennek megfelelően vannak kifejezetten Afganisztán területén működő segélyszervezetek, de olyanok is, amelyek például kifejezetten az egészségügyre fókuszálnak, vagy egy-egy konkrét célcsoportra, mint például a gyerekekre. A hivatalos donorok szintén specializálódnak – Magyarország például kijelölte a nemzetközi fejlesztési együttműködés által megcélzott partnerországait – de egy civil szervezet, amelyet nem kötnek politikai megfontolások, sokkal nagyobb szakosodást engedhet meg magának. Mivel a magasabb szintű specializálódás alaposabb hozzáértést és több tapasztalatot eredményez, ez szintén hozzájárulhat a hatékonyság növekedéséhez.

A nem kormányzati szervezetek további előnye, hogy olyan országokban is dolgozhat, amelyeknek a támogatása politikai szempontból kényes kérdés lenne a donorállam számára. Ez Afganisztán esetében is megmutatkozott, hiszen a tálib uralom alatt a nemzetközi közösség az elszigetelés politikáját választotta, egyes segélyszervezetek viszont továbbra is működni tudtak az országban.

Amennyiben tehát egy segélyszervezet valóban meg tudja valósítani azokat az előnyeket, amelyek a szervezet jellegéből adódhatnak, növelni tudja a nemzetközi segélyezés minőségét, hatékonyságát és ezáltal is növeli a segélyezés mint közjóság kínálatát.

3.3. A modell működése Afganisztánban

Afganisztán három szempontból jó példa a segélyek közjóság-jellegének vizsgálatára: egyrészt, mert évtizedek óta fegyveres konfliktus dúl az országban – hol kisebb, hol nagyobb intenzitással –, másrészt mert a konfliktus negatív externáliái (vö. az al-Káidával való kapcsolat) globális közjósággá teszik az afganisztáni biztonság megteremtését, harmadrészt pedig azért, mert az ország jelentős mennyiségű segélyt kap a donoroktól.

A segélyek közjóság-jellege azért is különösen releváns, mert maga az államépítés és békeépítés – ami a segélyek elsődleges célja – egy globális közjóság. A donorok első számú érdeke, hogy az ország ne jelenthessen fenyegetést a külvilág számára, se azáltal, hogy anarchiába süllyed, se azáltal, hogy radikális csoportok építenek ki erős központi hatalmat. Ezt pedig egy stabil, működő és mérsékelt állami berendezkedés tudná garantálni.

Az afganisztáni segélyezés annyiban kiemelkedő, hogy 2001 után jóval nagyobb érdeklődést mutatott az ország iránt a donorközösség, mint előtte, és mint más, szintén jelentős humanitárius válságok iránt. Ez azt igazolja, hogy a donorok számára prioritás volt, hogy az afganisztáni újjáépítésből kivegyék a részüket, ezt pedig a közjóság–magánjóság perspektívában a következő módon magyarázhatjuk. A katonai koalíció országai a gyors győzelemmel már előállítottak egyfajta globális közjóságot: a tálibok és a hozzá kapcsolódó terrorcsoportok visszaszorításával vélelmezhetően csökkentették az esélyét egyes

terrortámadásoknak a világ más pontjain, így hozzájárultak a globális biztonsághoz. Ennek a közjóságnak az árát azonban nem egyedül kívánták megfizetni, így annak érdekében, hogy csökkentsék a potyautas magatartást, politikai nyomást gyakoroltak más államokra, hogy akár katonailag, akár anyagilag szerepet vállaljanak Afganisztánban. Jelenleg 48 állam járul hozzá katonailag a béketeremtéshez, a segélyek jelentős volumene pedig igazolja, hogy miben más az afganisztáni válság, mint a többi humanitárius válság a világon.

Az Egyesült Államok és az ISAF-hoz katonailag hozzájáruló államok jelenlegi dilemmájára – hogy mi legyen Afganisztán jövője, hogy elő lehet-e készíteni úgy egy katonai kivonulást, hogy ne vegyék át a lázadók a hatalmat – szintén magyarázatot találhatunk, ha a stabil és mérsékelt Afganisztánt közjóságnak tekintjük. A politikai fejlemények rámutattak, hogy ennek a közjóságnak az ára jóval magasabb, mint amire számítottak a döntéshozók: az eddigi katonai, politikai és anyagi erőfeszítések ellenére nem erősödött meg az új afgán állam annyira, hogy önállóan működni tudjon és a katonai győzelem sem tűnik elérhetőnek. Washington dilemmája abban áll, hogy ha kivonul, akkor nagy eséllyel elvesz az a közjóság, ami a jelenlegi Afganisztán külföldi támogatásából/kontrolljából ered, tehát a terrorcsoportok viszonylagos visszaszorítása. Ha viszont fenntartja a jelenlegi állapotot, beláthatatlan ideig folyamatosan finanszíroznia kell a katonai jelenlétet és magát az afgán államot. A segélyezés terén a legtöbb nagy donorállam hozzájárul a költségekhez – tehát kevésbé nagy problémát okoz a potyautas magatartás –, de a katonai erők rendelkezésre bocsátásának már sokkal nagyobb politikai ára van (elsősorban a hazai közvélemény felé), így nagyobb a kísértés a potyautas magatartásra. A potyautas magatartás mint koncepció magyarázatot adhat arra a diskurzusra, ami több, az intervencióban részt vevő államban felmerült: egy közvetlen költség-haszon elemzés nem indokolja pl. Magyarország számára a katonai jelenlétet Afganisztánban. A NATO-tagság azonban külpolitikai prioritása az országnak és ennek révén az afganisztáni beavatkozásban jobban érdekelt államok – elsősorban az Amerikai Egyesült Államok – rá tudják venni kisebb szövetségeseiket, hogy hozzájáruljanak az intervencióhoz.

Természetesen nem vezethető vissza az ország összes problémája a segélyezés közjóság-jellegéből adódó hiányosságokra – a biztonsági helyzet, a társadalom megosztottsága, a kábítószer-termelés mind-mind igen jelentősen veszélyeztetik az ország stabilitását és fejlődését – ez a dolgozat mégis a közjavak felőli megközelítést vizsgálja, mert ez a perspektíva hasznosnak bizonyulhat más válságok, biztonságiasult segélyezési kérdések elemzéséhez. A segélyek közjóság-jellegéből fakadó problémák ugyan nem ország-specifikus Afganisztánra, de ott mégis különösen relevánsak.

A civil szervezetek szerepe Afganisztánban nemcsak azért érdekes, mert a segélyek mintegy egynegyede hozzájuk kerül (Ministry of Foreign Affairs of Denmark 2005: 13; Waisová 2008: 79) és tevékenységi területük igen sokrétű, a humanitárius segélyezéstől a

komplex fejlesztési feladatokig ível. Azért is érdekes, mert a civil szervezetek szerepéről korábban tett megállapításokat alátámasztja és kissé árnyalja az afganisztáni tapasztalat, illetve az értekezésben esettanulmányként vizsgált Baptista Szeretetszolgálat tevékenysége.

A civil szervezetek – más régiókhoz hasonlóan – a magánszférából való forrásteremtéssel tudnak hozzájárulni a segélyezés mint közjószág kínálatához. 2001 után – mivel nagy médiafigyelmet kapott az ország – könnyű volt magánadományokat gyűjteni, sokan szerveztek kampányokat is erre a célra. A válság azonban elhúzódik és igen hosszú távú szerepvállalásra van szükség. A magánszféra figyelmének fenntartása viszont rendkívül nehéz, ezért több mint tíz évvel a tálibok bukása után már jóval nehezebb magánadományokat nyerni erre a célra. A Baptista Szeretetszolgálat tapasztalatai is ezt támasztják alá. Projektjeiknek kisebb részét hajtották végre a magánszférából származó adományokból – ráadásul ezek is címkézetlen, tehát nem Afganisztánba szánt, hanem általános adományok voltak. A finanszírozás nagyobb részét a Külügyminisztérium biztosította.

Az érdekképviselési tevékenység az NGO-k második jelentős feladata. Afganisztán esetében a feladatnak csak a kisebb részét jelentette magának a válságnak a napirenden való tartása, hiszen a katonai beavatkozás, a politikai körülmények nagy médiafigyelmet kaptak. A megfelelő segélyezési politikáért, a jó minőségű segélyekért való lobbizás viszont fontos kérdés maradt, ezért az NGO-k sikeressége az érdekképviselés terén itt mérhető le. A teljes képhez hozzátartozik, hogy a civil szervezetek érdekképviselési szerepe olyan komplex válságokban, mint amilyen az afganisztáni megkérdőjeleződhet, mert a segélyezés mellett komoly biztonsági kérdések is napirenden vannak: ez utóbbiak ugyanis a klasszikus külpolitika körébe tartoznak és az állami szereplők kényesen ügyelnek arra, hogy biztonsági kérdésekben megtartsák előjogaikat a nem kormányzati szervezetekkel szemben.

Amíg a világ figyelve nem irányult Afganisztánra – tehát elsősorban az 1990-es években – jelentős szerepet játszottak az NGO-k abban, hogy napirenden tartsák az ország problémáit és felhívják a figyelmet a tálib rendszer elnyomó mivoltára – ezért tehát nagy hangsúlyt kapott az NGO-k érdekképviselési szerepe. Mégis ettől függetlenül, nem a humanitárius helyzetre való tekintettel, hanem az ikertornyok elleni terrortámadás hatására született meg a döntés a katonai beavatkozásra. A 2001 utáni időkben annak lehettünk tanúi, hogy nem a civil szervezetek, hanem a beavatkozás nagyobb terheit viselő államok gyakoroltak nyomást a többi donorra annak érdekében, hogy elkerüljék a potyautas magatartást. Az NGO-k szerepe tehát nem ebben, hanem inkább az elfeledett válságok esetében jelentős.

A Baptista Szeretetszolgálat példáján is az látszik, hogy egy-egy segélyszakmai kérdésben releváns szerepet játszhat egy civil szervezet elsősorban a saját donorjai felé,

ugyanakkor a globális szereplők stratégiai döntéseinek meghozatalában kevés szerepet játszanak az NGO-k.

Ezen kívül Afganisztánban is megmutatkozott, hogy az NGO-k által végzett segélyezés bizonyos esetekben előnyt jelent az államihoz képest és így a minőség javításával is hozzá tudnak járulni a civilek a segélyezés mint közjószág előállításához. A BSZA munkájában megvalósult több olyan előny, amelyet a civil szervezetek által végzett segélyezésnek tulajdoníthatunk. A humanitárius segélyprojektek esetében ez abban nyilvánult meg, hogy civil szervezetként a BSZA gyorsan és rugalmasan tudott reagálni, valamint felhasználva korábbi tapasztalatait célzott és szükségletalapú segélyeket tudott nyújtani. A későbbiek folyamán, a fejlesztési projektek végrehajtása esetében abban jelentkeztek a civil segítségnyújtás előnyei, hogy a munkatársak mindig közvetlen kapcsolatot alakítottak ki a célcsoportokkal és az érintett felek bevonásával határozták meg a szükségleteket. A helyi civil szervezetekkel való együttműködés jó hatással volt a partnerszervezetek kapacitására. Ezek a tényezők arra utalnak, hogy az afganisztáni segélyezés mint közjószág minőségét javítani tudják a segélyszervezetek.

4. Következtetések összegzése

Összefoglalva a disszetáció következtetéseit, alátámasztva látjuk azt a hipotézist, amely szerint a nemzetközi segélyezés jól megközelíthető a mikroökonómiából kölcsönzött közjóság fogalmával. A segélyezés számos esetben közjósággént jelenik meg a donorok felé és a modell jól magyarázza a segélyezési rendszer egyes hiányosságait is. A források elégtelen mennyisége levezethető a közjavak esetében tapasztalt alulkínálatból és a potyautas magatartásból.

Ezeket a problémákat kétségtelenül enyhíti, hogy a civil szféra nemzetközi szinten is megpróbálja betölteni a hiányt és hozzájárul a segélyezés mint közjóság előállításához. A segélyszervezetek jelentős szerepet játszanak a források növelése révén, a potyautas magatartás elleni érdekképviseleti tevékenység révén és a segélyezés magas minősége révén. Mindezek ellenére nem képesek betölteni a rendszer hiányosságait. Országon belül sem elégséges a civil szervezetek szerepe, szükség van az állam által előállított közjavakra is. Ugyanígy, nemzetközi szinten azt a következtetést kell levonnunk, hogy egy globális kormányzat híján nincs olyan globális szereplő, aki megfelelően tudná enyhíteni a közjavak hiányát.

További kutatások során érdemes lehet megvizsgálni a modell további alkalmazhatóságát, a teljesség igénye nélkül az alábbi kérdésekben:

- Mennyiben magyarázza a modell a multilaterális segélyek jelenlétét és jellegzetességeit?
- A rezsimelmélet, illetve a globális kormányzás fogalma köré csoportosuló elméletek tükrében mennyiben lehetne kiküszöbölni a segélyezés közjóság-jellegéből fakadó problémákat?
- Más jellegű – pl. elfeledett válságok esetében – mennyiben más a civil szervezetek szerepe a segélyezés mint közjóság előállításában?
- Hogyan alkalmazható a közjavak elmélete a nemzetközi politika más területeire, illetve más nemzetközi rezsimekre?

Végezetül megállapítható, hogy a segélyezés mint közjóság kínálatát az növelheti leginkább, ha az abból fakadó hasznokat minél nagyobb mértékben internalizálni tudják a donorok. Ha tehát a segélyezés céljai a jövőben még inkább eltolódnak a biztonságpolitikai motivációk felé, egyre nagyobb egyéni hasznot húzhatnak a segélyezésből és annak stabilizáló hatásából az egyes donorok. Ez pedig arra készítheti őket, hogy kevésbé legyenek hajlamosak a potyautas magatartásra és növeljék saját kínálatukat.

5. Fontosabb hivatkozások

- Ahmed, Shamima – Potter, David M. (2006): *NGOs in International Politics*. Kumarian Press, Bloomfield
- Alesina, Alberto – Dollar, David (2000): Who Gives Foreign Aid to Whom and Why? *Journal of Economic Growth*, Vol. 5, No. 1. 33-63. old.
- Alesina, Alberto – Weder, Beatrice (2002): „Do Corrupt Governments Receive Less Foreign Aid?” *American Economic Review* 92(4): 1126–37
- Amin, Samir (1976): *Unequal Development*. Harvester Press, Sussex
- Anderson, Mary B. (2000): *Humanitarian NGOs in Conflict Intervention*. In: Crocker, Chester – Hampson, Fen Osler – Aall, Pamela (szerk.): *Turbulent Peace. The Challenges of Managing International Conflict*, USIP
- Baron, David P. (2003): Private Politics. *Journal of Economics and Management Strategy*, Vol. 12, No. 1, pp. 31-66, 2003
- Bebbington, Anthony (2005): Donor–NGO Relations and Representations of Livelihood in Nongovernmental Aid Chains. *World Development*, Vol. 33, No. 6, pp. 937–950, 2005
- Beckwith, Sam (2012): *The Militarisation of Aid in Afghanistan: Implications for Humanitarian Actors And the Way Ahead*. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2167857>
- Begg, David – Fischer, Stanley – Dornbusch, Rudiger (2005): *Economics*. McGraw-Hill Companies
- Bennett, Jon – Alexander, Jane – Saltmarshe, Douglas – Phillipson, Rachel – Marsden, Peter (2009): *Evaluation of DFID’s Country Programmes: Afghanistan 2002-2007*. DFID
- Berthélemy, Jean-Claude (2006): Bilateral Donors’ Interest vs. Recipients’ Development Motives in Aid Allocation: Do All Donors Behave the Same? *Review of Development Economics* 10(2): 179–94
- Berthélemy, Jean-Claude – Tichit, Ariane (2004): „Bilateral Donors’ Aid Allocation Decisions—A Three Dimensional Panel Analysis” *International Review of Economics and Finance* 13(3): 253–74
- Boone, Peter (1996): Politics and the Effectiveness of Foreign Aid. *European Economic Review* 40(2): 289-329
- Boyle, Michael J. (2010): Afghanistan: aid, armies and empires. *International Affairs*. Vol. 86. (3) pp. 808-810.
- Burnside, Craig – Dollar, David (2000): Aid, Policies and Growth. *American Economic Review*. Vol. 90, No. 4. 847-868. old.
- Burnside, Craig – Dollar, David (2004): Aid, Policies and Growth: Revisiting the Evidence. *World Bank Policy Research Working Paper* 3251, March 2004.
- Byrd, William A. (2007): *Responding to Afghanistan's Development Challenge. An Assessment of Experience During 2002-2007 and Issues and priorities for the future*. World Bank, Washington DC.
- Byrd, William A. (2008): *Responding to Afghanistan’s Development Challenge: An Assessment of Experience and Priorities for the Future*. In: Hayes, Geoffrey – Sedra, Mark, szerk. (2008): *Afghanistan: Transition Under Threat*. CIGI and Wilfrid Laurier University Press: Canada

- Byrd, William A. – Ward, Christopher (2004): *Drugs and Development in Afghanistan*. GTZ Social Development Papers, Paper No. 18, Dec. 2004,
- Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict (1997): *Preventing Deadly Conflict: Final Report*. Washington DC.
- Cassen, Robert (1987): *Does Aid work?* Oxford: Oxford University Press
- Clemens, Michael – Radelet, Steven – Bhavnani, Rikhil (2004): *Counting chickens when they hatch: The short term effect of aid on growth*. Center for Global Development, Working Paper No. 44.
- Collier, Paul – Dollar, David (1999): *Aid Allocation and Poverty Reduction*. Development Research Group, World Bank
- Collier, Paul – Dollar, David (2002): Aid Allocation and Poverty Reduction. *European Economic Review* Vol. 46, No. 3. 1475-1500. old.
- Collier, Paul – Hoeffler, Anke (2002): *Aid, Policy and Growth in Post-Conflict Societies*. World Bank Policy Research Working Paper 2902, The World Bank.
- Cooper, Robert (2003): *The Breaking of Nations – Order and Chaos in the Twenty-First Century*. London: Atlantic Books
- Crocker, Chester A. (2003): Engaging Fragile States. *Foreign Affairs* Vol. 82, No. 5
- Degnbol-Martinussen, John – Engberg-Pedersen, Poul (2003): *Aid: Understanding International Development Cooperation*. London: Zed Books
- Development Initiatives (2012): *Global Humanitarian Assistance Report 2012*. http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2012/07/GHA_Report_2012-Websingle.pdf - letöltve: 2012. szeptember 23.
- Dudley, Leonard – Montmarquette, Claude (1976): A Model of the Supply of Bilateral Foreign Aid. *The American Economic Review* 66(1): 132-142
- Easterly William (2002): *The Cartel of Good Intentions: Bureaucracy Versus Markets in Foreign Aid*. Working Paper No. 4. Washington D. C.: Center for Global Development
- Easterly, William – Levine, Ross – Roodman, David (2003): *New Data, New Doubts: Revisiting 'Aid, Policies and Growth'* Working Paper No. 26. Washington D. C.: Center for Global Development
- Easterly, William (2006): Planners versus Searchers in Foreign Aid. *Asian Development Review* 23(2): 1-35
- Edwards, Michael – Hulme, David (1996): Too close for comfort? The impact of official aid on nongovernmental organizations. *World Development*, Vol. 24, No. 6. pp. 961-973, 1996
- Fearon, James D. – David Laitin (2004): Neotrusteeship and the Problem of Weak States. *International Security* Vol. 28, No. 4, pp. 5–43.
- Feeny, Simon – McGillivray, Mark (2008): What Determines Bilateral Aid Allocations? Evidence From Time Series Data. *Review of Development Economics* 12(3): 515–529
- Fishstein, Paul – Wilder, Andrew (2012): *Winning Hearts and Minds? Examining the Relationship between Aid and Security in Afghanistan*. Tufts University, Feinstein International Centre - <http://sites.tufts.edu/feinstein/files/2012/01/WinningHearts-Final.pdf>
- Florini, Ann M. (Ed.) (2000). *The third force: The rise of transnational civil society*. The Carnegie Endowment for International Peace, Washington, D.C.
- Franonikolopoulos, Christos A. (2005): Non-governmental Organisations and Humanitarian Action: The Need for a Viable Change of Praxis and Ethos. *Global Society*, Vol. 19, No. 1, January, 2005

- Fukuyama, Francis (2004): *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*. Ithaca: Cornell University Press.
- Goodhand, Jonathan (2002): Aiding violence or building peace? The role of international aid in Afghanistan. *Third World Quarterly*, Vol. 23, No 5, pp 837-859
- Goodhand, Jonathan – Sedra, Mark (2007): Bribes or Bargains? Peace Conditionalities and 'Post-Conflict' Reconstruction in Afghanistan. *International Peacekeeping*, Vol. 14, No. 1. pp. 41-61
- Goodhand, Jonathan (2008): Corrupting or Consolidating the Peace? The Drugs Economy and Post-conflict Peacebuilding in Afghanistan. *International Peacekeeping*, Vol.15, No.3, pp.405–423
- Goodhand, Jonathan – Sedra, Mark (2010): Who owns the peace? Aid, reconstruction, and peacebuilding in Afghanistan. *Disasters* 34(1) p. 78-102
- Gömbös Ervin, szerk. (2002): *A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*. Budapest: Magyar ENSZ Társaság és HUN-IDA Kht.
- Greeley, M. (2007): *Aid Effectiveness and Microfinance: Lessons from Afghanistan*. In: Manor, James (szerk.): *Aid That Works: Successful Development in Fragile States* World Bank Directions in Development, Public Sector Governance
- Hamburg, David A. – Holl, Jane E. (1999): Preventing Deadly Conflict: From Global Housekeeping to Neighbourhood Watch. In: Kaul, Inge – Grunberg, Isabelle – Stern, Marc A. szerk. (1999): *Global Public Goods, International Cooperation in the 21st Century*. Készült a UNDP számára. Oxford: Oxford University Press
- Hansmann, Henry B. (1987). *Economics Theories of Nonprofit Organization*. In: Powell, W. W. (ed.). *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. New Haven: Yale University Press.
- Heller, Peter S. – Gupta, Sanjeev (2004): *More Aid–Making it Work for the Poor*. In: Gupta, Sanjeev – Clemens, Benedict – Inchauste, Gabriela (szerk.): *Helping Countries Develop. The Role of Fiscal Policy*. Washington D. C.: International Monetary Fund
- Herberg, Paula (2005): Nursing, midwifery and allied health education programmes in Afghanistan. *International Nursing Review* 52, 123-133
- Hudson Institute (2012): *The Index of Global Philanthropy and Remittances 2012*. The Center for Global Prosperity.
<http://www.hudson.org/files/publications/2012IndexofGlobalPhilanthropyandRemittancesWeb.pdf> - letöltve: 2012. szeptember 23.
- Hume, David (2006): *Értekezés az emberi természetről*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Huntington, Samuel P. (1996): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon&Schuster.
- Hynek, Nik – Marton Péter (2011): *Statebuilding in Afghanistan: Multilateral Contributions to Reconstruction*. Routledge
- Internal Displacement Monitoring Centre (2011): *Afghanistan. Need to minimise new displacement and increase protection for recently displaced in remote areas*.
[http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/\(httpInfoFiles\)/8C20C57891906F4FC125786F003978FE/\\$file/Afghanistan_Overview_April2011.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/(httpInfoFiles)/8C20C57891906F4FC125786F003978FE/$file/Afghanistan_Overview_April2011.pdf) – letöltve: 2011. május 10.
- International Crisis Group (2003): *Peacebuilding in Afghanistan*. Asia Report No. 64 - <http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/south-asia/afghanistan/064-peacebuilding-in-afghanistan.aspx>

- Islamic Republic of Afghanistan (2008): *Afghanistan National Development Strategy (2008-2013)* - http://www.undp.org.af/publications/KeyDocuments/ANDS_Full_Eng.pdf - letöltve: 2011. november 22.
- Islamic Republic of Afghanistan (2010): *Afghanistan National Development Strategy. Prioritization and Implementation Plan, 2010-2013* - <http://www.cfr.org/afghanistan/afghanistan-national-development-strategy-prioritization-implementation-plan-2010-2013/p22679> - letöltve: 2011. november 22.
- Jayaraman, Rajshri – Kanbur, Ravi (1999): *International Public Goods and the Case for Foreign Aid*. Working Paper 99-05. Department of Agricultural, Resource, and Managerial Economics Cornell University, Ithaca, New York
- Jensen, Peter S. – Paldam, Martin (2003): *Can the New Aid-Growth Models be Replicated?* Working Paper No. 2003-17. Institute for Economics, Aarhus
- Johnson, Erica – Prakash, Aseem (2007): NGO research program: a collective action perspective. *Policy Science*, Vol. 40, pp. 221-240
- Kanbur, Ravi (2001): *Cross-Border Externalities, International Public Goods and Their Implications for Aid Agencies*. Working Paper 2001-03. Department of Applied Economics and Management, Cornell University, Ithaca, New York
- Katzman, Kenneth (2006): *Afghanistan: Elections, Constitution, and Government*. Congressional Research Service, Library of Congress - <http://fpc.state.gov/documents/organization/67158.pdf> - letöltve: 2011. május 24.
- Kaul, Inge – Grunberg, Isabelle – Stern, Marc A. szerk. (1999): *Global Public Goods, International Cooperation in the 21st Century*. Készült a UNDP számára. Oxford: Oxford University Press
- Keck, Margareth. E., & Sikkink, Kathryn. (1998). *Activists beyond borders: Advocacy networks in international politics*. Cornell University Press, Ithaca, NY.
- Keohane, Robert O. – Nye, Joseph S. (1977): *Power and Interdependence: World Politics in Transition* Boston: Little, Brown and Company
- Keohane, Robert O. (1984): *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press
- Kiss J. László (2003): *Globalizálódás és külpolitika. Nemzetközi rendszer és elmélet az ezredfordulón*. Teleki László Alapítvány, Budapest
- Kopányi Mihály (2000): *Mikroökonómia*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó
- Korten, David C. (1990): *Getting to the 21st Century: Voluntary Action and the Global Agenda*. Kumarian Press
- Krasner, Stephen D. (1983): *Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables*. In: Krasner, Stephen D. (szerk.): *International Regimes*. Cornell University Press, US.
- Krasner, Stephen D. – Pascual, Carlos (2005): Addressing State Failure. *Foreign Affairs*, Vol. 84. No. 4, pp. 153-163.
- Lahiri, Sajal – Raimondos-Møller, Pascalis (2000): Lobbying by Ethnic Groups and Aid Allocation. *The Economic Journal* 110(462): 62–79
- Leader, Nicholas – Colenso, Peter (2005): *Aid Instruments in Fragile States*. PRDE Working Paper 5 – March 2005. UK DFID
- Lockhart, Clare (2007): *The Aid Relationship in Afghanistan: Struggling for Government Leadership*. Managing Aid Dependency projekt, Global Economic Governance Program Working Paper 2007/27, University College Oxford

- Lumsdaine, David H. (1993): *Moral Vision in International Politics: the foreign aid regime 1949-1989*. United Kingdom: Princeton University Press
- Maizels, Alfred – Nissanke, Machiko (1984): Motivations for Aid to Developing Countries. *World Development* 12(9): 879–900
- Mansfield Edwin (1991): *Microeconomics: Theory, applications*. New York – London: W. W. Norton & Company
- Martin, Lisa L. (1999): The Political Economy of International Cooperation. In: Kaul, Inge – Grunberg, Isabelle – Stern, Marc A. szerk. (1999): *Global Public Goods, International Cooperation in the 21st Century*. Készült a UNDP számára. Oxford: Oxford University Press
- Marton Péter (szerk.) (2006a): *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban*. Teleki László Intézet, Külpolitikai Tanulmányok Központja, Budapest
- Marton Péter (2006b): *Grand Theory meets the Afghan case: State failure and state-building in an age of uncertain policy-making*. Doctoral dissertation. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/429/1/marton_peter.pdf - letöltve: 2012. május 16.
- Mas-Colell, Andreu – Whinston, Michael D. – Green, Jerry R. (1995): *Microeconomic theory*. New York – Oxford: Oxford University Press
- Mathew, Jessica T. (1997): Power Shift. *Foreign Affairs*, Jan-Feb 1997
- McGillivray, Mark (2005): *Is Aid Effective?* Kézirat. <http://www.oecd.org/dataoecd/18/39/34353462.pdf> - Lekérdezve: 2010. 01. 28.
- McKinlay, Robert D. – Little, Richard (1979): The U.S. Aid Relationship: A Test of the Recipient Need and Donor Interest Models. *Political Studies* 27(2): 236–250
- Mendez, Ruben P. (1999): Peace as a Global Public Good. In: Kaul, Inge – Grunberg, Isabelle – Stern, Marc A. szerk. (1999): *Global Public Goods, International Cooperation in the 21st Century*. Készült a UNDP számára. Oxford: Oxford University Press
- Ministry of Foreign Affairs of Denmark (2005): *A Joint Evaluation. Humanitarian and Reconstruction Assistance to Afghanistan, 2001-2005, from Denmark, Ireland, The Netherlands, Sweden and the United Kingdom*. - <http://www.oecd.org/dataoecd/54/56/35559322.pdf> - letöltve: 2012. január 17.
- Monshipouri, Mahmood (2003): NGOs and Peacebuilding in Afghanistan. *International Peacekeeping*, Vol. 10, No. 1. pp. 138-154.
- Morgenthau, Hans J. (1948): *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Alfred A. Knopf, New York
- Mosley, Paul (1985): The Political Economy of Foreign Aid: A Model of the Market for a Public Good. *Economic Development and Cultural Change* 33(2): 373-393
- Natsios, Andrew S. (1995): NGOs and the UN system in complex humanitarian emergencies: conflict or cooperation. *Third World Quarterly*, Vol. 16., No. 3.
- Nixon, Hamish (2007): *Aiding the State? International Assistance and the Statebuilding Paradox in Afghanistan*. Afghanistan Research and Evaluation Unit, Briefing Paper Series
- Nyrop, Richard F. – Seekins, Donald M. (1986): *Afghanistan: a country study*. Library of Congress, Washington D.C.
- Oakley, Peter (1999): *The Danish NGO Impact Study. A Review of Danish NGO Activities in Developing Countries*. Danida
- OECD (2008): *Is it ODA?* Factsheet – November 2008. <http://www.oecd.org/dataoecd/21/21/34086975.pdf> - letöltve: 2011. szeptember 21.

- OECD (2011): *Development Co-operation Report 2011: 50th Anniversary Edition*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/dcr-2011-en>
- Olson, Lara (2006): Fighting for Humanitarian Space: NGOs in Afghanistan. *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 9, No. 1.
- Oye, Kenneth A. szerk. (1986): *Cooperation Under Anarchy*. Princeton University Press, Princeton
- Paragi Beáta – Szent-Iványi Balázs (2006): Szükség vagy érdek? A nemzetközi fejlesztési együttműködés érdek- és motivációrendszere. *Társadalom és Gazdaság* 1: 99-121.
- Paragi Beáta – Szent-Iványi Balázs – Vári Sára (2007): *Nemzetközi fejlesztési segélyezés*. TeTT Consult Kft, Budapest
- Parkin, Michael (1993): *Economics*. Addison-Wesley Publishing Company
- Patrick, Stewart (2007): ‘Failed’ States and Global Security: Empirical Questions and Policy Dilemmas. *International Studies Review* No. 9, pp. 644–66
- Powell, Walter W. – Steinberg, Richard (2006): *The Non-profit Sector*. Yale University Press
- Prebisch, Raúl (1962): *The Economic Development of Latin America and its Principal Problems*. New York: ECLA UN
- PWO (Palaung Women’s Organization) (2010): *Poisoned Hills: Opium Cultivation Surges under Government Control in Burma*.
<http://www.womenofburma.org/Report/PoisonedHillsFinal.pdf> - letöltve: 2011. szeptember 15.
- Rao, J. Mohan (1999): Equity in a Global Public Goods Framework. In: Kaul, Inge – Grunberg, Isabelle – Stern, Marc A. szerk. (1999): *Global Public Goods, International Cooperation in the 21st Century*. Készült a UNDP számára. Oxford: Oxford University Press
- Rashid, Ahmed (2001) *Taliban. Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia*. Yale University Prss, USA
- Rashid, Ahmed (2010): *Taliban. The Power of Militant Islam in Afghanistan and Beyond*. Tauris& Co., London
- Reimann, Kim D. (2006): A View from the Top: International Politics, Norms and the Worldwide Growth of NGOs. *International Studies Quarterly* (2006) 50, 45–67
- Riddell, Roger C. (1987): *Foreign Aid Reconsidered*. Baltimore: Johns Hopkins
- Rosenstein-Rodan, Paul (1943): Problems of Industrialization of Eastern and Southeastern Europe. *The Economic Journal*, 53(210/211): 202–211
- Rostoványi Zsolt (1998): *Az iszlám a 21. század küszöbén*. Aula, Budapest
- Rotberg, Robert I. (2002): The New Nature of Nation-State Failure. *The Washington Quarterly*. Vol. 25. No. 3 pp. 85-96.
- Rotberg, Robert I. (2004): *When States Fail: Causes and Consequences*. United Kingdom: Princeton University Press
- Rubenstein, Leonard S. (2010): *Humanitarian Space Shirinking for Health Program Delivery in Afghanistan and Pakistan*. United States Institute of Peace, Peacebrief 59
- Rubin, Barnett R. (2000): The Political Economy of War and Peace in Afghanistan. *World Development*, Vol. 28. No. 10. pp. 1789-1803
- Rubin, Barnett R. (2002): *The Fragmentation of Afghanistan: State Formation and Collapse in the International System*. New Haven, Yale University Press
- Rubin, Barnett R. (2006): Peace building and state-building in Afghanistan: Constructing sovereignty for whose security. *Third World Quarterly*. Vol. 27. No. 1. pp. 175-185.

- Rubin, Barnett R. (2007): Saving Afghanistan. *Foreign Affairs*. Vol. 86 (1) p. 57-74.
- Rubin, Barnett R. – Armstrong, Andrea (2003): Regional Issues in the Reconstruction of Afghanistan. *World Policy Journal*. Spring 2003. pp. 31-40.
- Rubin, Barnett R. – Hamidzada, Humayun – Stoddard, Abby (2003): *Through the Fog of Peace Building: Evaluating the Reconstruction of Afghanistan*. New York: Center on International Cooperation,
- Rubin, Barnett R. – Rashid, Ahmed (2008): From Great Game to Grand Bargain. *Foreign Affairs*, Vol. 87 (6), p. 30-44
- Samuelson, Paul A. (1954): The Pure Theory of Public Expenditure. *The Review of Economics and Statistics* 36(4): 387-389
- Samuelson, Paul A. – Nordhaus, William D. (2006): *Közgazdaságtan*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Sasser, E., Prakash, A., Cashore, B., & Auld, G. (2006). Direct targeting as NGO political strategy: Examining private authority regimes in the forestry sector. *Business and Politics*, Vol. 8, pp. 1–32.
- Sen, Amartya (2003): *A fejlődés mint szabadság*. Európa Könyvkiadó: Budapest
- Smillie, Ian – Minear, Larry (2003): *The Quality of Money, Donor Behaviour in Humanitarian Financing*. Tufts University, HWP
- Smith, S., & Lipsky, M. (1995). *Non-profits for hire*. Harvard University Press, Cambridge
- Starr, S. F. (2004): *Sovereignty and Legitimacy in Afghan Nation-Building*. In: Fukuyama, F. (szerk.): *Nation-Building. Beyond Afghanistan and Iraq*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore
- Stiglitz, Joseph E. (2000): *A kormányzati szektor gazdaságtana*. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó
- Suhrke, A. (2007): Reconstruction as modernization. The post-conflict project in Afghanistan. *Third World Quarterly*, Vol. 28(7) pp. 1291-1308
- Szent-Iványi Balázs (2006): *Az államkudarcok kérdése a nemzetközi fejlesztési együttműködésben*. In: Marton Péter (szerk.): *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban*. Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja
- Szentes (2005): *Világgazdaságtan I*. Aula: Budapest
- Todaro, Michael P. – Smith, Stephen C. (2009): *Economic Development*. Pearson Education Limited
- Trumbull, William N. – Howard J. Wall (1994): Estimating Aid-Allocation Criteria with Panel Data. *The Economic Journal* 104(425): 876–82
- United Nations (2012): *The Millennium Development Goals Report 2012*. United Nations, New York
- United Nations Conference on Trade and Development (2011): *World Investment Report 2011*. <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf> - letöltve: 2011. december 4.
- United Nations Development Programme (2010): *Human Development Report. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development* - <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010/chapters/> - letöltve: 2010. május 12.
- United Nations Office on Drugs and Crime (2010): *World Drug Report 2010* - http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2010/World_Drug_Report_2010_lo-res.pdf - letöltve: 2011. május 10.

- Van de Walle, Nicolas (2001): *African Economies and the Politics of Permanent Crisis, 1979-1999*. Cambridge University Press
- Vári Sára (2007): A nemzetközi fejlesztési együttműködés a közvélemény tükrében. *Társadalomkutatás*, Vol. 25, No. 1.
- Varian, Hal R. (1991): *Mikroökonómia középfolon. Egy modern megközelítés*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Wagner Péter (2006): A „bukott államiség” és Afganisztán. In: Marton Péter (szerk.): *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban*. Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja
- Wagner Péter (2010a): *Siker vagy kudarc? Az újabb afgán dzsirga és a magyar vonatkozások*. MKI Gyorselemzések 2010/7 – letöltve: <http://www.hiia.hu/index.php?menu=26&gyors=2041> – 2011. május 11.
- Wagner Péter (2010b): *The Background of the Hungarian Activities in Baghlan*. Policy Brief 2010/3, MKI. <http://www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=NBWWAE> – letöltve: 2011. október 16.
- Wagner Péter (2011): *A második bonni Afganisztán-konferencia eredményei és a magyar szerepvállalás*. MKI-elemzések, E-2011/23 - <http://www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=RYMIFD> – letöltve: 2012. január 16.
- Wagner Péter (2012): *Tálib „nagykövetség” Katarban: az USA és a Talibán közötti politikai párbeszéd lehetőségei*. MKI-elemzések, E-2012/2 - <http://www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=OFDHSL> – letöltve: 2012. február 21.
- Waisová, Šárka (2008): Post-war Reconstruction in Afghanistan and the Changing NGO-Government Relationship. *The China and Eurasia Forum Quarterly*, Vol. 6. No. 3.
- Waldman, Ronald – Strong, Lesley – Wali, Abdul (2006): *Afghanistan’s Health System Since 2001: Condition Improved, Prognosis Cautiously Optimistic*. Afghanistan Research and Evaluation Unit, Briefing Paper Series
- Walker, Peter – Maxwell, Daniel (2009): *Shaping the Humanitarian World*. Routledge
- Wallerstein, Immanuel (1974): *The Modern World System*. New York: Academic Press
- Waltz, Kenneth (1979): *Theory of International Politics*. McGraw Hill, New York
- Wapner, P. (1995). Politics without borders: Environmental activism and world civic politics. *World Politics*, Vol. 47, pp. 311–340
- Weisbrod, Burton A. (1977): *The Voluntary Nonprofit Sector*. Lexington: Lexington Books
- Wendt, Alexander (1999): *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press
- Williamson, John (1989): *What Washington Means by Policy Reform*. In: Williamson, John, szerk. (1989): *Latin American Readjustment: How Much has Happened*. Washington: Institute for International Economics
- Witter, Sophie (2012): Health financing in fragile and post-conflict states: What do we know and what are the gaps? *Social Science & Medicine*, Vol. 75, No. 12, pp. 2370-2377

6. Saját publikációk jegyzéke

Etióp külpolitikai fordulat a '70-es években (2005) Kül-Világ, II. évf. 2005/4. szám
(Major Katalinnal)

A nemzetközi segélyezés mikroökonómiai megközelítésben. Köz- vagy magánjóság-e a segély? (2010) Köz-Gazdaság. V. évf. 2010/2. szám. 189-205. old.

Development Aid as a Global Public Good. Competitio, várható megjelenés: 2013. nyár
(lektorálva és elvoadva)

Normák és morál a NEFÉ-ben. Köz-Gazdaság, várható megjelenés: 2013. (elfogadva)